

h 9
m 9
v 9

H Ö J E Å

Riktlinjer för planeringen.

Lund februari 1967

Yngve Lundquist
Hans Rendahl
Arkitekter SAR

RIKTLINJER FÖR PLANERINGEN AV HÖJEÅ-DALGÅNGEN.

I skrivelse av den 19 dec. 1963 till byggnadsnämnden i Lund framhåller stadsbyggnadsdirektör Sven Tynelius bl.a.: "I den partiellt fördjupade bearbetning, som 1962 års generalplaneutredning genomgått senaste år, har man.....ansett det nödvändigt att ägna dalgången söder om staden allt större intresse. Om Höjeådalgången i tid får en översiktlig disposition avsedd att säkra huvuddelen av de vackra åomgivningarna, kan stadens södra delar tillföras utomordentligt goda rekreationsytor. Risk finns, att dalgångens goda förutsättningar att på sikt bli ett värdefullt grönstråk i hela sin längd söder om staden och västerut mot kusten spolieras, om inte en översiktlig planläggning kommer till stånd omedelbart. Härvid förutsättes samplanering av de utanför stadens gräns belägna partierna."

Som grundval för den fortsatta planeringen har på uppdrag av generalplanekommittén följande undersökningar genomförts:

<u>1.</u> Flygfotografering	maj 1964.
<u>2.</u> Kulturgeografisk utredning	jan. 1965. Amanuens N.R. Jeansson Geografiska institutionen, Lund.
<u>3.</u> Klimatologisk undersökning	sept. 1964 Fil.mag. S.Lindqvist Geografiska institutionen, Lund.
<u>4.</u> Naturgeografisk undersökning. Morfologi, hydrologi.	juli 1966. Amanuens R. Åhman Geografiska institutionen, Lund.
<u>5.</u> Botanisk utredning	jan. 1965. Laborator N.Malmer Fil.stud. C.G.Eriksson Växtbiologiska laboratoriet, Lund.
<u>6.</u> Arkeologisk utredning	prof. H. Arbman Lunds Universitets historiska museum.
<u>7.</u> Zoologisk utredning	prof. P.Brinck Zoologiska institutionen, Lund

SAMMANFATTNING AV UNDERSÖKNINGARNA.

Den kulturgeografiska utredningen belyser förhållanden inom åns vattenupptagningsområde såsom befolkning, jordbruks- och industrilokalisering. Befolkningen omfattade 1960 c:a 51.500 personer varav c:a 17 % uppströms Lund. I tabellform redogöres för jordbrukets potentiella belastning på ån. Vidare behandlas kulturlandskapet kring ån mellan Knästorp och Habo-ljung samt den historiska bakgrunden, ägoförhållanden, markanvändning m.m. Speciella ägoförhållanden och naturförhållanden anges vara de viktigaste orsakerna till, att stora delar av Höjeå-området undgått att dragas in i den expansion, som präglat Malmö- Lund- regionen. Helt nya drag har emellertid kommit in i den areala expansionen. Ett enda initiativ kan idag kräva samma yta som ett helt samhälle vid seklets början.

"Arealbehovet de närmaste 20 åren är enligt beräkningen av prof. T. Hägerstrand så stort, att hela ytan mellan Malmö och Lund kommer att täckas av ~~urban~~ utnyttjad mark."

Beträffande kommunikationerna framhålls, att dessa "uppfattat ån som ett hinder och inte som en ledlinje. Det betyder att de passerat den vinkelrätt. Hade en enda av dessa följt dalgången i dess längd, hade den blivit tillgänglig på ett helt annat sätt och utvecklingen kunde ha blivit en annan."

Dalgångens roll i det nuvarande näringslivet behandlas ingående. En jämförelse mellan arealanvändningen i höjeåförsamlingarna och övriga slättlandskapet ger vid handen, att höjeåförsamlingarna uppvisar något större specialisering på odling av spannmål, oljeväxter och sockerbeter. I inventeringar av antalet betande kreatur visar, att ådalen spelar en viss roll för boskapsskötseln. Något mindre än 10% av områdets totala kreatursbestånd betar i dalgången. Framför allt används området väster om Trolleberg.

Utredningen redogör även för nedslitningen av landskapet, avståndsförhållanden och befolkningstryck i dalgången samt dennas nuvarande roll som rekreationsområde. Området mellan Knästorp och Habo gård utnyttjas mycket litet som rekreationsområde, medan området mellan Habo gård och havet används både som strövområde och badplats och för sommarstugebyggnad. "En del av arealen är f.n. avstängd för skogsplantering öster om kustvägen, men när denna skog i sinom tid har utvecklats, kommer områdets dragningsförmåga att ytterligare öka."

Slutligen redogör utredningen för tänkbara framtida förändringar inom området. Det konstateras att förutsättningarna för att skapa en grön zon mellan Lund och havet är ovanligt gynnsamma.

"Kulturhistoriskt finns fortfarande stora delar av den gamla fäladsmarken kvar, som skulle kunna skötas genom betning och delvis planteras med träd. Anknytningen till badområdena vid Habo är helt naturligt." Beträffande detta område framhålls dock: "den fortsatta utvecklingen med urbanisering av hela regionen medför troligen, att områdets nuvarande karaktär av strövområde kommer att försvinna, om inga åtgärder vidtas. Åtgärder försvåras av att ovanligt stora intressegrupper möts: Skånska Cement Gjuteriet, Lomma köping, Lunds stad och dessutom omkring 200 sommarstugeägare."

Den klimatologiska utredningen redogör för förekomsten av dimma inom området. Det är uppenbart, att ådalen är en region, där dimma lätt bildas på grund av markens fuktighet och dalens benägenhet att samla kallluft under klara nätter med svag vind och stark utstrålning. Författaren poängterar emellertid, att dimma förekommer endast sent på kvällen, på natten och tidigt på morgonen. "På dagen har inte vid något tillfälle lokal dimma observerats vid Höje å."

En annan faktor av betydelse när det gäller lokalklimatet är vegetationen. Det är tydligt, att de stora träden t.ex. vid Trolleberg genom att hindra utstrålning bidrar till en viss temperaturhöjning och minskad dimbildning.

Den naturgeografiska undersökningen redovisar åregionens geologiska bakgrund, å-planets bildning samt förändringar i vattenlandskapet på grund av utdikningen.

Det framgår, att dalgången är glacialt bildad, vilket innebär, att vattenflödet är litet i förhållande till dalgångens dimensioner. Variationerna i vattenflödet redovisas i diagram. Lägsta resp. högsta uppmätta värde var 200 l/sek. resp. 2.300 l/sek. Diagrammet utvisar således mycket kraftiga variationer i vattenflödet. Relativt små nederbördsmängder medför en mycket snabb stegring.

Beträffande vattenföroreningarna sägs, att "även om vattnet i de nedre delarna av ån fortfarande måste anses som kraftigt förorenat, bör det framhållas, att förhållandena blivit klart bättre under senare år."

Igångsättningen av Lunds stads reningsverk tycks ha medfört en markant förbättring.

"Vattenföroreningen från samhällen och industrier är trots allt relativt lätt att komma till rätta med. Betydligt svårare tycks det vara att få kontroll på den diffusa förorening som kommer från jordbruken." Dels beskrivs de välkända skadeverkningarna av pressaft och kreatursurin, ökad syreförbrukning och tillskott av närämter. Dels berörs de till stor del okända skadeverkningarna av konstgödning och moderna bekämpningsmedel.

"Det återstår endast att konstatera, att även relativt stora åar i praktiken är odugliga som recipienter för pressaft."

Slutligen behandlas sedimenttransporten i ån. Undersökningen, visar, att den plötsliga ökning av vattenflödet, som följer efter ett kraftigt regn, medför att enorma mängder erosionsmaterial på kort tid spolats ut i havet.

Den botaniska utredningen omfattar en vegetationsanalys med rikliga kommentarer och en vegetationskarta, där de olika växtsamhällena markerats. Det framgår att nuvarande situation är en följd av långvarig intensiv kulturopåverkan. De kulturingrepp, som haft betydelse för utbildningen av den nuvarande vegetationen har framför allt varit:

- 1) regleringen av åfåran,
- 2) den intensiva betningen,
- 3) gödslingen med konstgödsel.

"Den vegetation, som finns inom området, måste anses som i hög grad instabil." Även till synes relativt små ändringar i arten eller intensiteten av kulturopåverkan kommer uppenbarligen att snabbt kunna ge upphov till mycket påtagliga förändringar i vegetationen." Intressant är bl.a. vad som kan tänkas ske, om kreatursbetningen minskar eller upphör.

Vidare påpekas, att "vid inventeringen har ingenting påträffats, som ur botanisk synpunkt på grund av sin sällsynthet på grund av sin sällsynthet eller unika karaktär kan anses vara värt att skydda."

Den arkeologiska utredningens uppläggning framgår av en PM av den 10 juni 1964. F.n. föreligger en preliminär rapport, som redogör dels för fasta fornlämningar dels för lösfynd upptagna i Historiska museets lappkatalog. Det framhålls, att arkeologin inte kan betrakta Höjeås dalgång som en klart avgränsad enhet. "Inom det område, som kommer att beröras vid Höjeå-regleringen, finns endast ett mycket begränsat antal synliga fornlämningar. Dessa utgöres av gravhögar från bronsåldern och ligger så högt, att de knappast kommer att beröras av de arbeten, som måste företagas. Högarna bör skyddas i en kommande stadsplan. Man kan räkna med att fornlämningar, som inte är synliga ovan jord, kommer att påträffas." År 1933 fann man vid vattenverket rester av ett mycket intressant gravfynd från en förstörd kammargrav från 700-talet e.Kr. "Då gravar av denna typ som regel uppträder på sammanhängande gravfält, är det mycket troligt, att man vid grävningar i närheten skall kunna finna ytterligare gravar."

Den zoologiska utredningen.

beskriver ådalens djurvärld i fem avsnitt:

- 1.) Inledning (Per Brinck)
- 2.) Däggdjursfaunan (Jan-Åke Hillarp)
- 3.) Fågelfaunan (Leif Nilsson)
- 4.) Fiskfaunan (Per Brinck)
- 5.) Den lägre djurvärlden (Sture Arbrahimsson)

Avsnitten 2-4 bygger på inventeringar utförda 1964-65.

I inledningen framhålls: "däggdjuren inom ådalen vid Lund är alla typiska för det sydsåkanska kulturlandskapet. De marklevande arterna är sådana, som gynnas av eller i varje fall tolererar starka civilisatoriska ingrepp i miljön."

"Det är tydligt, att ådalen bör utgöra ett tacksamt objekt för en restaurering. Landformer som fåglar och däggdjur skulle gynnas genom att området gjordes mera varierat med inslag av buskar och träd."

Planeringsåtgärder.

De genomförda utredningarna ger således ett mycket gott stöd för de i inledningen skisserade strävandena att skapa ett värdefullt grönstråk i en region som står inför en snabb urbanisering.

Detta förslag, som illustreras med bifogad karta, skala 1:4000, omfattar Höje ås dalgång från Knästorps till Lomma. Det är emellertid av vikt, att här redovisade synpunkter beaktas även vid en framtida planering av områdena kring åns övre lopp.

Allmänna planeringsåtgärder.

1. Den trädvegetation, som finns t.ex. vid S:t Lars och Trolleberg, kompletteras med skyddande bälten av liknande vegetation på båda sidor om dalgången. Dessa trädbälten är av väsentlig betydelse när det gäller att dämpa vindhastigheten och göra dalgången attraktiv ur sport- och rekreationssynpunkt. Trädplantering bör utgöra första etappen i ett anläggningsarbete på lång sikt.

2. En promenad- och en cykelstig dras genom ådalen i hela dess längd från Knästorp till havet. Stigarna följer i huvudsak dalgångens botten, vilken utformas som slåtter eller betesäng mellan de skyddande trädbältena.

Befintliga vägbroar är emellertid i de flesta fall inte utformade med hänsyn till passage under broarna. Här föreligger i princip två möjligheter. Den ena är, att man genom att förändra nivåförhållandena vid broarna skapar möjlighet för passage. Om detta i något fall visar sig omöjligt, återstår endast att planera de skilda avsnitten av dalgången som separata rekreationsområden. Även i detta senare fall måste det emellertid anses angeläget, att en långsiktig planering kommer till stånd i enlighet med vad som sägs i inledningen, (sid. 1.).

3. Vattenflödets variationer är stora såväl efter årstiden som efter tillfälliga variationer i nederbörden. Någon form av regleringsdammar bör således anläggas, företrädesvis inom avsnitt med branta stränder, där överskottsvatten inte svämmar över alltför stora arealer i sidled. Avrinningen från dessa dammar bör utformas som fall, varigenom vattnet i största möjliga utsträckning ges tillfälle att uppta syre från luften. Kontroll av vattennivån är vidare en nödvändig förutsättning för stigarnas passage under befintliga broar.

Av den hydrologiska undersökningen framgår, att det svåraste hotet mot vattnet är föroreningar från jordbruket i form av pressaft och gödselvatten. Undersökningens slutsats är, att "även relativt stora åar i praktiken är odugliga som recipienter för pressaft".

4. Av bebyggelse i åns närhet bör i första hand två slag ifrågakomma nämligen

a) rekreationsanläggningar såsom friluftsbad, campingplats

b) viss bebyggelse av låghuskaraktär företrädesvis småhusgrupper. Ådalen kan mycket väl utnyttjas både som friluftsområde för närliggande bostadsområden och som utflyktsmål för bilburna besökare från mera avlägsna områden.

I samband härmed aktualiseras parkeringsproblemen.

Punktåtgärder.

Bokstavsbeteckningarna är hänvisningar till illustrationskartan.

A. Knästorps by har trots skiftesreformerna vid 1800-talets början lyckats bibehålla sin gamla karaktär. Kyrkan från 1100-talet, skolhuset och de fyra gårdarna bildar här en enhet, vars miljövärde förhöjs av en utomordentligt fin trädvegetation. Gården vid Knästorp Norra har på sina ägor en gravhög, väl synlig.

Området närmast norr om Knästorps by synes erbjuda goda förutsättningar för planering av ett bostadsområde med trädgårds-karaktär.

B. Vattenmagasin.

C:a 500 m medströms från Knästorps, i anslutning till den gamla järnvägsbanken, föreslås en fördämning avsedd att utjämna de stora variationerna i vattenflödet (se "allmänna planerings-åtgärder" pkt 3.) Denna fördämning kan sägas ersätta den fångdamm, som ända till 1900-talets början fanns vid Höjebro-mölla. Den nya dammen syftar även till en utveckling av det vackra partiet vid Knästorps. Vidare kan dammen få stort värde som fågellokal, vilket påpekas i den naturgeografiska utredningen.

I samband med stadens expansion österut aktualiseras dagvattenavrinningen till ån inom detta avsnitt. Det kan förmodas, att dagvattenledningarna i området närmast ån blir av sådan storlek, att de icke kan läggas i täckt ledning utan måste föras i öppna diken.

C. Ny vägbro vid Höjebromölla.

Av planerade nya vägar är det främst följande tre som är av intrsse ur ådalens synpunkt:

Ny förbindelse från Staffanstorpsrondellen mot nya industri- och bostadsområden vid Råbygård,

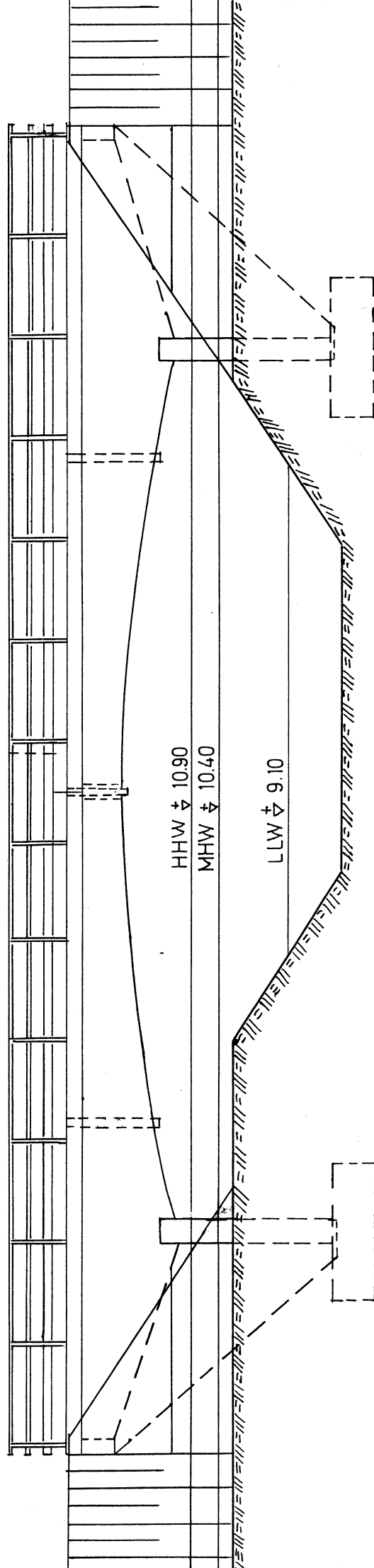
vidare ny väg mot Malmö vid Källby parallellt med stambanan (se pkt L)

samt ny väg väster om Trolleberg (se pktS).

Det är självfallet av väsentlig betydelse för de planerade gång-och cykelstigarna att dessa vägar förs över ådalen på viadukter, som ger tillräcklig bredd och höjd för passage under vägarna. Terrängen ger goda möjligheter härtill. Vägen bör ligga på pelare på en sträcka av c:a 120 m.

D. Befintlig vägbro, väg nr 4.

Motorvägsbron över ån vid Höjebro tillåter passage under bron endast vid lågvatten. Terrängen torde emellertid här ge vissa möjligheter att föra fram stigarna under bron vid sidan av åfåran. Bron har en fri spännvidd av 16 m, se skiss.

BRO ÖVER HÖJE - A

VÄG NR 4

FASAD

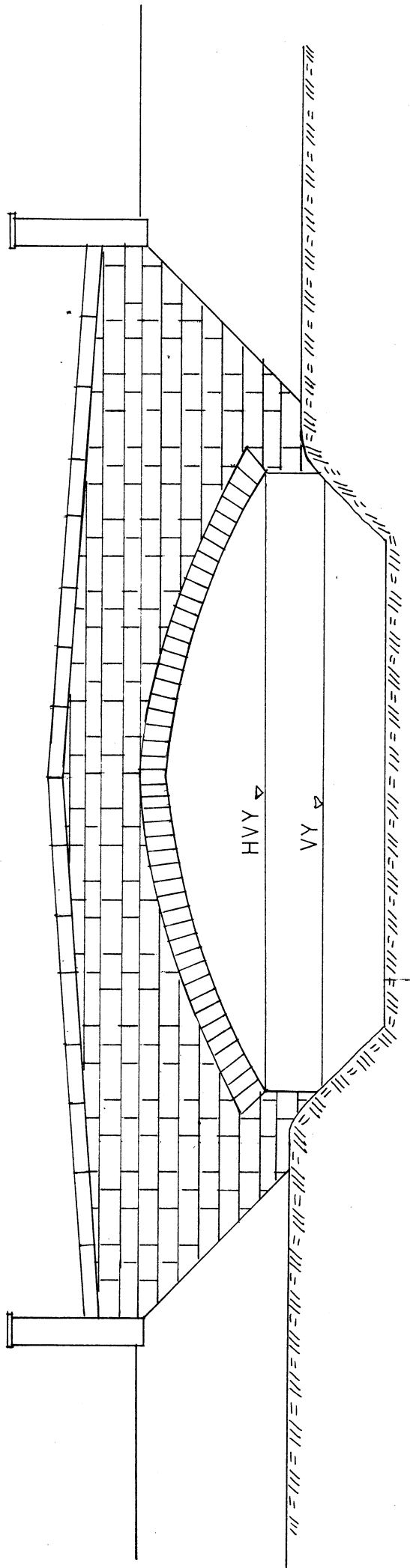
SKALA 1:100

E. Befintlig vägbro, väg nr 852.

Den gamla landsvägsbron vid Höjebro är en valvbro med 11 m fri spännvidd. Möjligheterna till passage är starkt begränsade.

För nuvarande föreligger planer på en ombyggnad av denna vägsträcka. En ny bro bör utformas med fri höjd av c:a 3,0 m.

BRO ÖVER HÖJE - Å

VÄG NR 852

FASAD

SKALA 1:100

F. S:t Lars sjukhus.

Åpartiet vid S:t Lars sjukhus är i sitt nuvarande skick en utomordentlig promenadmiljö. Här bör endast tillses, att inte ev. framtida utbyggnader av sjukhusanläggningen äventyrar promenadstråkets passage längs ån.

En utbyggnad av anläggningen söder ut kan påverka dragningen av vägen från Staffanstorpsrondellen västerut.

G. Vattenmagasin.

Vid Källby planeras en serie friluftsanläggningar såsom

friluftsbad   (pkt I),
campingplats   (pkt K).

Som förenande länk mellan dessa tre anläggningar föreslås en stor damm vid sidan av åfåran avsedd som roddarbana på sommaren och skridskobana vintertid. Genom att åfåran ledes vid sidan av själva dammen vinnes fördelen av en ostörd vattenyta. (Dammen kan även förses med anläggningar för en viss vattenrening.)

I. Vattenreningsverk.

Vattenverket vid Källby omfattar ett antal djupbrunnar samt en pumpstation. Verket svarar endast för en mindre del av stadens totala vattenbehov. Det avses ligga kvar även i fortsättningen, men har för närvarande inget behov av ytterligare utrymme.

J. Friluftsbad.

För friluftsbadet vid Källby föreligger färdiga arbetsritningar. Bygget kan igångsättas när finansieringen är säkrad. Anläggningen omfattar simbassäng och hoppbassäng med åskådar platser, barnbassäng samt byggnader för omklädnadsutrymmen, expeditioner, personalrum, klubblokaler och servering. På sluttningarna ned mot ån anlägges skyddade solterrasser.

K. Campingplats.

I en PM ang. friluftsbad och camping vid Källby av den 14 april 1964 behandlas campingområdets placering och utrymmesbehov. En tidigare placering norr om ån mellan badet och S:t Lars sjukhus förkastades på grund av alltför begränsat utrymme. Campingområdet föreslås istället förlagt till egendomen Flackarp 9². Befintliga byggnader bör bevaras och utnyttjas som vaktstuga och anläggning för tvätt och servering. Från den nya väg som omtalas under pkt L kan tillfartsväg till campingområdet ordnas.

Den viktigaste synpunkten när det gäller placeringen av campingområdet är lokalklimatet. Den klimatologiska utredningen visar, att Källbyområdet är en zon, där dimma lätt bildas. Av denna anledning måste tältplatserna läggas relativt högt i sluttningen, varför området helst bör utsträckas ett stycke söder om Flackarp 9². Den användbara delen av detta område torde rymma c:a 170 tältplatser, se separat skiss.

(Riksorganisationernas campingkommitte' har rekommenderat plats för c:a 300 tält och c:a 50 husvagnar.)

L. Ny vägbro vid Källby.

Generalplanen innefattar förslag till ny väg mot Malmö öster om stambanan och parallellt med denna. Terrängförhållandena ger här goda möjligheter att utforma en ny bro så, att gång- och cykelstigarna kan passera under bron.

M. Järnvägsbron.

Stambanans bro över ådalen är i sin nuvarande utformning inget hinder för planeringen av dalen som rekreativsområde. Vid eventuell ombyggnad måste tillses, att man behåller en öppning i brobanken av tillräcklig bredd och höjd. |

N. Reningsverket.

Avloppsreningsverket upptar med sina oxidationsdammar så gott som hela partiet mellan stambanan och Värpinge. Behovet av utbyggnad beräknas även kunna tillgodoses inom detta område, bl.a. genom utsträckning av åfåran, (se kartan). I samband med dessa arbeten bör tillses, att den sop-tipp, som finns på södra stranden, bortskaffas.

O. Flackarps kyrkogård.

1100-talskyrkan i Flackarp revs år 1865 varvid församlingsborna hänvisades till Uppåkra och vissa inventarier flyttades dit. Kyrkogården finns emellertid kvar och år 1953 restes en ny klockstapel på platsen. Kyrkogården har ett rikt, vackert trädbestånd och passar tack vare sitt läge mycket väl in i det planerade trädbälte, som skall skydda ådalen.

P. Bostadsområde vid Värpinge.

Det planerade bostadsområdet öster om Värpinge by är så utformat, att i zonen närmast ådalen är hushöjden begränsad till två våningar. Härigenom har man tagit hänsyn till ådalens avsedda karaktär av ostört strövområde.

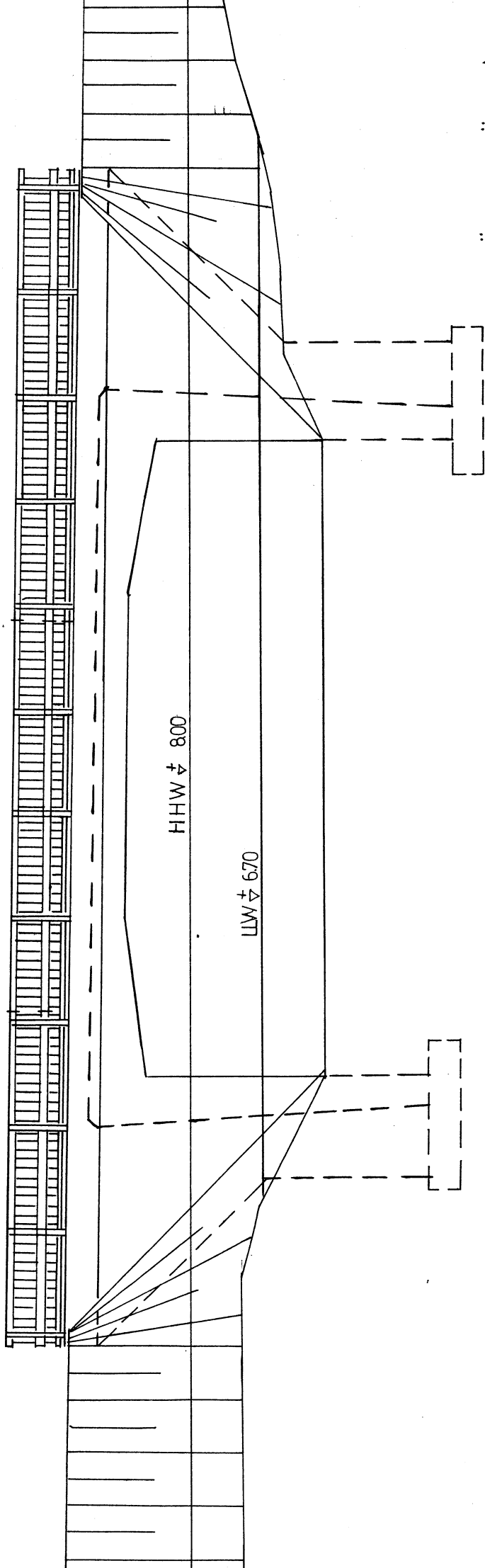
I samband med stadens utbyggnad mot väster kan man anta, att öppna diken för dagvattnet kommer att krävas (jfr.pkt B).

Q. Värpinge by, Bäckerännan.

Värpinge by nämns i den kulturgeografiska utredningen som den enda företeelsen inom området, som är helt oersättlig, om den skulle försvinna. Föreliggande planer för stadens utveckling västerut tar hänsyn till detta bl.a. genom att motortrafiken avlastas på nya vägar.

R. Vägbro vid Trolleberg, väg nr 905.

Eftersom bron vid Trolleberg tack vare de nya vägar, som beskrivs under punkt Q och S, kommer att få en väsentligt minskad trafikbelastning, är det tänkbart, att gång- och cykelstigarna här kan tillåtas korsa vägen i plan. Möjligheterna att passera under bron är mycket små, se skiss.

BRO ÖVER HÖJE--Å

VÄG NR 905

FASAD

SKALA 1:100

HHW ± 800

LW ± 670

S. Ny vägbro väster om Trolleberg.

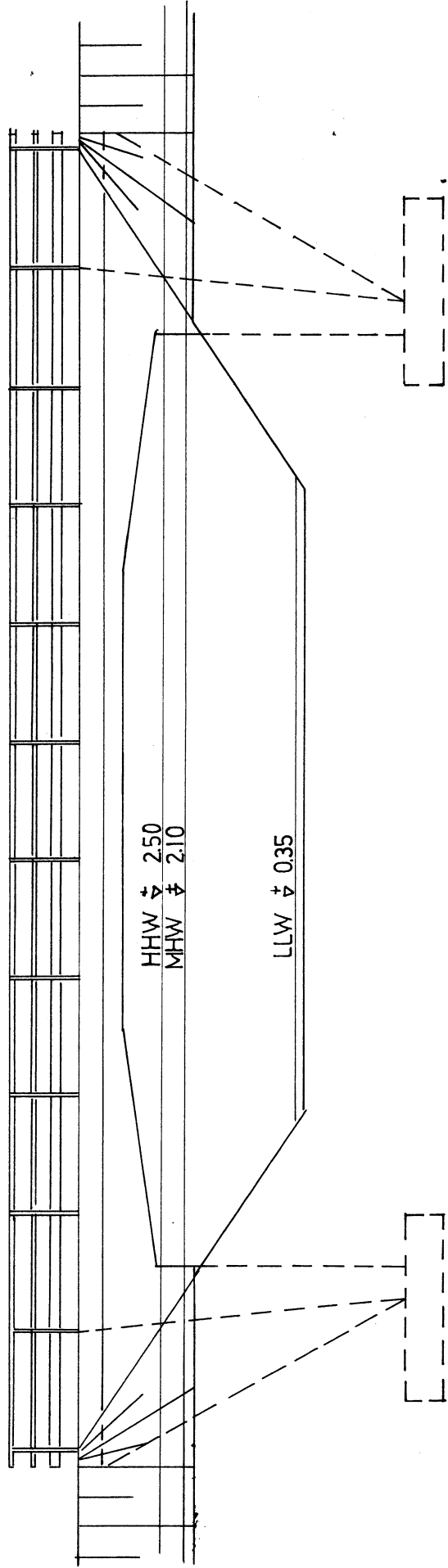
Terrängen ger möjligheter att utforma en ny väg över ådalen så, att plats finns för gång- och cykelstigarnas passage, (se pkt C). Starka skäl talar för, att vägbanan bör läggas på pelare över hela dalens bredd (c:a 200 m).

T. I området väster om Trolleberg finns ännu stora partier kvar av de gamla fäladsmarkerna, som under mycket lång tid använts till kreatursbete. Här föreslås ån på vissa ställen utvidgad till dammar, som kan berika landskapsbilden och gynna fågellivet. Dalens flacka profil accentuerar behovet av skyddande vegetationsbälten.

V. Bro för motorvägen E6.

Den befintliga motorvägsbron för europaväg 6 kan sägas utgöra det svåraste hindret för stigarna i ådalen. I den flacka terrängen bildar brobanken endast en obetydlig förhöjning, se skiss. Ett tänkbart alternativ är en gångbro över vägen.

V. Järnvägsbro.

BRO ÖVER HÖJE - Å

VÄG E 6

FASAD

SKALA 1:100

X. Lomma. Habo.

Generalplaneskissen för Lomma, daterad nov. 1966, från Vattenbyggnadsbyrån i Malmö redovisar ett stort område, icke avsett för bebyggelse, kring Habo gård. Här finns förutsättningar att skapa ett mångsidigt användbart rekreationsområde.

En ny väg är planerad parallellt med och c:a 300 m öster om den nuvarande kustvägen inom detta avsnitt. Det är väsentligt, att denna väg ges planskilda korsningar med gång-och cykelvägarna mot badplatserna vid kusten.